

21. YÜZYIL PERSPEKTİFİNDEN ATATÜRK VE EVRENSEL BARİŞ ÜLKÜSÜ

KAYMAZ, İhsan Şerif
TÜRKİYE/ТУРЦИЯ

ÖZET

Atatürk'ün evrensel barış ülküsünün irdelendiği ve bu ülkünün, içinde yaşadığımız çağın maddi gerçekleri karşısında gerçekleşme şansının ne olduğunun tartışıldığı bildiride, öncelikle “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” söyleminde ifadesini bulan “barış” kavramından “pozitif barış”ın anlaşılması gerektiği ortaya konmuştur. Ardından Atatürk'ün evrensel barış ülküsünün tarihsel ve düşünsel temelleri özetlenmiş, Atatürk öncülüğünde gerçekleşen Türk Devrimi'nin niteliği üzerinde kısaca durulmuştur. Atatürk'ün evrensel barış ülküsünün üç aşamalı bir tasarı olduğu anlatılmış, her aşama ayrı ayrı ele alınmıştır. Küresel kapitalizmin egemen olduğu günümüz dünyasında ve küresel kapitalizmin yörüngesine girmiş olan Günümüz Türkiye'si'nde Atatürk'ün evrensel barış ülküsünün gerçekleşme olasılığının ne denli uzak olduğuna dikkat çekilmiştir. **Sonuç olarak**, evrensel barış ve insanlık ülküsüne ulaşmanın ve bunun için Atatürk'ün yolundan yürümenin önemi ve gereği vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, pozitif barış, aydınlanma, emperyalizm/küreselleşme.

ABSTRACT

Atatürk and Universal Peace Ideal from the Perspective of 21st Century

In the article below, Atatürk's universal peace ideal and its chance of realization with regard to the material facts of our era has been examined. First of all, the comprehension of word “peace” in Atatürk's well-known motton “peace at home, peace abroad” has been put forward. It is explained that he has “positive peace” in his mind while saying so. After historical and intellectual backgrounds of Atatürk's universal peace ideal have been resumed, it is dwelt on the distinctive characteristics of Turkish Revolution which took place under his leadership. Then the main stages in Atatürk's view to reach the universal peace have been suggested. In a world under the hegemony of global capitalism Atatürk's ideal or any other kind of ideal to universalize peace and humanity is a distant, almost invisible image. In conclusion, stress has been laid on the vital importance of peace and humanizm and the validity of Atatürk's ideal in this context.

Key Words: Atatürk, positive peace, enlightenment, imperialism/globalization.

GİRİŞ

Geleneksel anlamıyla barış, savaşın, şiddetin, düşmanlıkların olmadığı uyum durumunu ifade eden bir kavramdır. Uluslararası ilişkilerde dar anlamıyla, – askerî/siyasi çatışmanın yaşanmadığı belli bir durumu anlatmak için- kullanılır. Buna karşılık bazı Afrika dillerinde, insanlar ve doğal dünya ile kozmos arasındaki genel uyumu anlatan çok geniş bir anlamı vardır. Dinsel kuramlar genellikle barış sözcüğünü “Tanrı’ya ulaşmak” olarak açıklarlar; yani ona, yaşam-ötesi/fizik-ötesi bir anlam yüklerler. Pek çok kavram gibi barış kavramını da kapitalizmin küresel hegemonyasını tehdit etmeyecek şekilde yeniden tanımlama gayreti içindeki post-modern düşünürlere göre barış, nihai bir amaç, ulaşılması gereken bir hedef değil, günlük yaşamımızda basit yollarla elde edebileceğimiz bir şeydir. Bireysel anlamda, insanların, zamandan, mekândan, toplumdan, çevreden ve diğer etkenlerden bağımsız olarak kendileriyle barışık oldukları ruh durumunu yansıtan *içsel barış*tan söz edilir. (Dietrich/Echavaria/Kappensteiner, 2006: 282-305)

Bu denli geniş bir kullanım alanı olduğuna göre, öncelikle Atatürkçülüğün terminolojisinde “barış” kavramının ne anlama geldiğini belirlemek zorundayız. Atatürk, kimi somut olaylar karşısında “barış” sözcüğünü uluslararası ilişkilerdeki dar anlamıyla, yani savaş karşıtı bir durumu anlatmak için kullanmıştır. Fakat “*Yurtta Sulh, Cihanda Sulh*” öz-deyişinde ifade edilen ve bu çalışmanın konusunu oluşturan Atatürkçü barışçılık ilkesi, çok daha geniş bir anlam ve içeriğe sahiptir. Evrensel barış ilkesini ortaya koyduğu ünlü öz-deyişinde Atatürk “barış” kavramını, “*pozitif barış*” anlamında kullanmaktadır. Daha sonra Mahatma Gandhi ve Martin Luther King Jr. da kavramı bu anlamda kullanmışlardır. “Pozitif barış”ın ne olduğu, en özlü biçimiyle Gandhi tarafından açıklanmıştır. Gandhi’ye göre, “barış” kavramını yalnızca şiddetin bulunmadığı bir durumu açıklamak için kullanmak yeterli değildir. Barıştan söz edebilmek için aynı zamanda adaletin de var olması gerekir. Sivil haklar savaşçısı olarak ün kazanan Martin Luther King Jr., Afrika kökenli Amerikalılara uygulanan ırk ayrımına karşı verdiği savaşım nedeniyle ülkesi Amerika’da “barışı bozduğu” suçlamalarına hedef olmuştur. King, bu suçlamalara, daha önce Atatürk ve Gandhi tarafından savunulan “pozitif barış” söylemi ile karşı çıkmıştır. King, sistemli olarak uygulanan baskı ve adaletsizliğin görünürde bir çatışmaya yol açmasa bile, yapısal bir şiddet durumu olduğunu belirterek, buna karşı direnmenin “barışı bozmak” anlamına gelmeyeceğini savunmuştur. (King, 1963)

Mustafa Kemal Atatürk’ün “*Yurtta Sulh, Cihanda Sulh*” öz-deyişinde ifadesini bulan evrensel barış ülküsü, yalnızca savaşların ve şiddetin önlenmesini değil, aynı zamanda uluslararası sistemdeki tüm adaletsizliklerin ortadan kaldırılmasını öngörür. Onun barıştan anladığı, *Pax Romana*, *Pax Americana*, *Pax Europeana* gibi tarihte ve günümüzde pek çok örnekleri görülen, bir büyük gücün diğer halklar üzerinde baskı yoluyla kurduğu üstünlüğe dayanan zoraki ve düzmece bir barış değildir. Atatürk, “*eğer devamlı*

barış isteniyorsa, kütlelerin vaziyetlerini iyileştirecek beynelmilel tedbirlerin alınmasını” gerekli görür. Ona göre, “insanlığın heyet-i umumiyesinin refahı açlık ve tazyikin yerine geçmelidir.” (Cumhuriyet, 21 Haziran 1935.)

1. Atatürk’ün Evrensel Barış Ülküsünü Şekillendiren Tarihsel ve Düşünsel Gelişmeler

Rönesans, dinsel dogmatizmin yerini özgür aklın, laik ve bilimsel düşüncenin aldığı kültürel dönüşüm sürecine verilen addır. 14.-16. yüzyıllar arasında Avrupa’da gerçekleşen bu süreç, Ön-Asya ve Doğu Akdeniz havzasındaki Eskiçağ uygarlıklarında kısa sürelerle yaşanan sınırlı bazı örnekler bir yana bırakılırsa, insanlık tarihinde bir ilki ifade etmektedir. Bu kültürel dönüşüme bağlı olarak, yine insanlık tarihinde ilk kez “*birey kültürü*” ön plana çıkmıştır. Yani o zamana değin kendisini yalnızca bir ırkın, halkın, partinin, cemaatin, ailenin ya da loncanın üyesi olarak algılayan insan, ilk kez *ruhu olan özgür/bağımsız bir birey* olduğunun ayırımına varmıştır. (Burckhardt’tan aktaran Carr, 1987: 46.) Bunun sonucunda, birey olarak insanın iyiliği, mutluluğu, gönenci, özgürlüğü, eşitlikçi ve âdil bir düzen içerisinde, insan onuruna yaraşır bir biçimde yaşama gereksinimi tartışılmaya başlanmıştır. “İnsan” kavramı, düşünce sisteminin merkezine yerleşmiş, böylece *hümanizma* doğmuştur.

Bu temel üzerinde ulusalcı bir anlayışla şekillenen Avrupa kültür ve uygarlığı, bilim, sanat, teknoloji ve düşünce alanlarında hızla gelişmiş ve 18. yüzyılda Aydınlanma Çağı’na ulaşmıştır. Aydınlanma Felsefesi’nin “insan”ı bağımsız bir değişken olarak ele alan bakış açısı, *Rönesans*’tan beri gelişen ulusal yapıları demokratik bir dönüşüme zorlamıştır. Bunun anlamı, *laissez-faire* artık düşünce ve söylem aşamasından çıkıp, doğrudan doğruya uygulamaya yani siyasal sisteme yansması, bir başka deyişle egemenliğin kaynağının Tanrısal niteliğini yitirerek yeryüzüne, halka, insana, inmesidir.

Aydınlanma’nın “insan” odaklı felsefesinde “barış” temasının da sıkça işlenmeye başlandığını görüyoruz. Immanuel Kant, 1795 yılında kaleme aldığı “Sürekli Barış” adlı çalışmasında, uluslararası sürekli bir barış durumunun gerçekleşebilmesinin önkoşulunun tüm devletlerin anayasal demokrasi ile yönetilmesi olduğunu savunuyordu. Yine aynı çalışmada Kant, bir ülkede yetkin bir yurttaşlık yasasının yaşama geçirilebilmesinin, devletlerarasında yasal ilişkilerin kurulmasına bağlı olduğunu ve ikincisi olmadan birincisinin gerçekleşemeyeceğini belirtiyordu. Bunun için devletler arasındaki düşmanlıkları ortadan kaldıracak ve ilişkileri düzene sokacak bir *denge yasası* bulunmalıydı. Kant, *denge yasasından* insanlar arasında yeryüzü ölçeğinde siyasal güvenliği sağlayacak bir dünya yurttaşlığı sistemini anlıyordu. (Kant, 1795-Akarsu, 2006: 58, 59)

Ulusalcı demokratik anlayış, 18. yüzyılın sonundaki büyük patlama ile dünyaya yayıldı. Fransız devriminin sağladığı düşünsel dinamizm ve endüstri devriminin sağladığı sınırsız maddi güç ile donanmış olan Avrupa, yeryüzünün neredeyse tamamını doğrudan ya da dolaylı olarak denetimi altına aldı. Tarihte

ilk kez kültürün/uygarlığın küreselleşmesi olgusu ile karşı karşıya geliniyordu. Avrupa kültürü/uygarlığı, o zamana dek birbirlerinden görece olarak bağımsız biçimde yaşayan dünyanın diğer kültür/uygarlıklarına zorla nüfuz etmeye başladı. Avrupa, kendi dışında kalan İslam, Çin, Hint, Afrika, Amerika kültür/uygarlıklarını kendi kültürel kodlarıyla yeniden tanımlamaya girişti. Dünya kültürü egemen bir modele göre küresel olarak biçimlendirilmeye başlandı. Bir başka deyişle, dünyada kültür/uygarlık Batı normları ekseninde evrenselleşme sürecine girdi. Direnmeler olsa da, ki olmamasını ummak gerçekçi değildir, bu geri dönüşü olmayan bir süreçtir.

Ancak Avrupa, (ABD'nin de eklenmesiyle artık "Batı" adını almıştı) eline geçirdiği bu tarihsel fırsatı iyi niyetli olarak kullanmadı. Ona tarihsel üstünlüğünü sağlayan *Rönesans* ve Aydınlanma felsefesinin insancıl-akılcı değerlerini bir kenara bıraktı ve tarihsel koşulların ona sağladığı rastlantısal üstünlüğünü, dünyanın geri kalan bölümlerini askerî, siyasi, ekonomik, kültürel hegemonyası altına almak için bir araç olarak kullandı. *Rönesans* ve Aydınlanmanın insancıl değerleri çevresinde evrensel bir kültür/uygarlık sentezi yaratmak yerine, kendisinin *sömüren*, diğerlerinin *sömürülen* olduğu, global bir efendi-köle düzeni kurmaya yöneldi. Bu amaçla kullandığı yöntem, sürecin değişik aşamalarında farklı isimlerle anıldı: Önce *sömürgecilik*, 19. yüzyıl sonlarından başlayarak *emperyalizm*, 20. yüzyıl sonlarından başlayarak da *küreselleşme* tabirleri kullanıldı.

Batı'nın eline geçirdiği büyük tarihsel avantajı neden insanlığın yararına değil de, kendi bencil ihtirasları doğrultusunda kullandığı incelenmeye değer bir konudur ve bu konunun araştırılması, aslında Batı kültür/uygarlığının tarihsel temellerini olduğu kadar, insanoğlunun uygarlıkla birlikte yitirdiği değerleri de tartışmayı gerektirir. Bu çalışmanın kapsamında kısaca şu saptamayı yapabiliriz: Batı kültürünün içine işlemiş olan, yerleşik ve köklü bir biz-onlar ayrışması vardır. Kendisini *üstün*, diğerlerini *aşağı* görme anlayışı, Batı kültürünü şekillendiren en güçlü öğelerden birisidir ve bu anlayış, binlerce yıl öncesinin Helen-barbar ayrımına dayanır. Batı'nın kendisi dışındakilere yaklaşımını 53 yıl önce yazdığı bir makalede Yakup Kadri Karaosmanoğlu çok çarpıcı bir üslupla ortaya koymuştur:

" 'Yeni hümanizma'... milletlerarası müsavat prensibinin adıdır. Ne dünkü, ne bugünkü medeniyetlerin hiçbirinde böyle bir yüksek prensibin gölgesine bile rastgelinmez. Yunanlılar ve Romalılar kendilerinden olmayanlara 'barbar' derlerdi ve bunların her türlü insan haklarından mahrum olduğuna kanidirler. Batı Avrupa, Asya ve Afrika'yı yüzlerce yıl kendisine bir av ve talan sahası telâkki etmiştir ve Büyük Fransız İnkılâbı'nın ortaya attığı 'insan hakları prensibi'nin ilânından sonra dahi bu telâkkisini değiştirmemiştir. Bugün hâlâ o kıt'a halkının büyük bir kısmı 'insan hakları'ndan ancak 'Avrupalının hakları' manasını çıkarmaktadır. Ondokuzuncu asrın sömürgecilik politikası bu sakat ve *egocentrique* dünya görüşünün en göze batıcı neticelerinden biri değil midir? Nice Avrupa dışı milletler bu politika yüzünden köleliğe, yoksulluğa düştüler.

Sefil ve perişan oldular. Batı'nın medeniyet *monopolcuları* şimdi bunlara sahte bir merhametle 'geri kalmış milletler' diye acıyorlar..." (Karaosmanoğlu, 1954: 29)

Batı'nın insancıl değerleri hiçe sayan istismarcı uygulamalarına karşı ilk anlamlı ve başarılı tepki hareketi Mustafa Kemal Atatürk tarafından örgütlenmiştir. Atatürk, baskı altındaki Doğu dünyasının bir temsilcisiydi ve Batı kültürünü/uygarlığını yakından tanıyordu. Bu saptama, Atatürk'ten sonra "pozitif barış" ülküsünü savunan Mahatma Gandhi ve Martin Luther King Jr. için de geçerlidir. Pozitif barışı evrenselleştirme ülküsünün öncüleri neden hep Doğu dünyasından çıkmışlardır? Elbette bu bir rastlantı değildir. Bunun bir nedeni Doğu dünyasının ve Doğulu insanın, yüzyıllarca Batı'nın baskı, tahakküm ve sömürsü altında yaşamak zorunda bırakılmasıdır. Diğer nedeni ise, Doğu'da insana, insan yaşamına hemen her zaman Batı'dakinden daha fazla değer verilmiş olması ve biz-onlar ayrışmasının Doğu'da, Batı'daki kadar katı bir nitelik taşımamasıdır. Gerçekten, Doğu'nun insan hakları sicili, Batı ile karşılaştırıldığında tarihin her döneminde daha temiz olmuştur.

2. Atatürk ve Türk Devrimi

Mustafa Kemal Atatürk, Batı'daki kültürel dönüşümü hiç yaşamamış, birçok yönüyle hâlâ Ortaçağ karanlığı altında varlığını sürdürmeye çalışan bir toplum içinde, o toplumu motive ederek amacına ulaşmıştır. Macit Gökberk'in belirttiği gibi Atatürk, "*ölümün külleri arasından bir hayat fışkırtmıştır. Onu ölümsüz kılan da budur. O, kendisini boyuna yenileyen hayatın elçisiydi.*" (Gökberk, 1980: 65) Bunu nasıl başardığını kısaca görelim:

Atatürk'ün içinden çıktığı Osmanlı toplumsal/siyasal yapısı içinde özgür bireyin yeri yoktu. Dolayısıyla özgür düşünceye, özgür eleştiriye de yer yoktu. Bunun sonucu olarak da toplumda ulusal-demokratik bir kimlik belirmemişti. Olsa olsa cemaatlere bölünmüş bir ümmet kimliğinden söz edilebilirdi. Oysa imparatorluğun Avrupa topraklarında yaşayan gayri-müslim etnik gruplar arasında ulusalcılık akımı, Fatih döneminden kalan *millet sistemi* sayesinde ve Avrupa'nın etkisiyle hızla gelişmişti. Bu etnik grupların hepsi, artık emperyalizm aşamasına ulaşmış olan Batı'nın doğrudan/dolaylı müdahalelerinden de yararlanarak ya kendi ulusal devletlerini kurmuşlardı ya da en azından bağımsızlık yolunda ciddi mesafeler kaydetmişlerdi. Ulusalcılık akımı imparatorluğun Asya topraklarına da sıçramıştı. Ulusalcılığın, asli unsur olan Türkleri etkisi altına alması ise ancak 20. yüzyılın başında II. Meşrutiyet ile birlikte gerçekleşti. Bu, çok gecikmiş bir ulusallaşmaydı. Atatürk'ün amacı süreci hızlandırmak, Türk toplumunu bir an önce Ortaçağ karanlığından kurtararak Batı'nın *Rönesans-Aydınlanma* süreci ile elde ettiği kazanımlara sahip kılmaktı. Türk insanını, artık evrenselleşmekte olan uygarlığın temel kültürel, bilimsel, insancıl değerleri ile donatmak zorunluydu. Çünkü "*memleketler muhtelifdir, fakat medeniyet birdir ve bir milletin terakkisi için de bu yegâne medeniyete iştirâk etmesi lâzımdır,*" (Akşam, 11 Şubat 1924) "*medeniyet öyle kuvvetli bir ışıktır ki, ona bigâne olanları yakar, mahveder,*"

(Kumral, 52'den **Kemal Atatürk Diyor ki**, 1966: 46) “*medenî olmayan milletler, medenî olanların ayakları altında kalmaya mahkûmdurlar,*” (Çapanoğlu, 1939: 81) “*medeniyetin coşkun seli karşısında mukavemet boşunadır; o, gafil ve itaatsizler hakkında çok amansız davranır,*” (Anadolu Ajansı, İnebolu, 27 Ağustos 1925'ten **Kemal Atatürk Diyor ki**, 1966: 53) “*medeniyetin emir ve talep ettiğini yapmak insan olmak için kâfidir,*” (**İkdam**, 1 Eylül 1925) “*medenî eser vücuda getirmek kabiliyetinden mahrum olan kavimler, hürriyet ve istiklâllerinden mahrum edilmeye mahkûmdurlar.*” (**İkdam**, 1 Eylül 1924)

Toplumun, evrensel kültür/uygarlıkla bütünleşebilmesi için ön-koşul, ümmet kimliğinin dışına çıkarak ulusal bir kimlik yaratmaktır. Kimlik, hem birey olmakla, hem de içinde yaşanılan toplumla bağlantılı bir kavramdır. *Toplumdan* anlaşılması gereken şey, yurttaşlık hukukuyla birbirine bağlanmış özgür bireylerden oluşan bilinçli bir sosyolojik varlıktır. Yoksa kendilerini içinde yaşadıkları grubun ortak kimliğinden bağımsız olarak algılayamayan insanların oluşturduğu duygusal bir kalabalık değildir. Bunlardan ilkinde cemiyet ya da toplum, ikincisine cemaat ya da topluluk denir. Ümmet kimliği altında cemaatlere bölünmüş olarak yaşamaya alışmış bir insan kalabalığını, ulusal bilince ve kimliğe sahip özgür bireylerden oluşan bir topluma dönüştürmek kolay değildi; ama zorunluydu. Çünkü Batı'ya tarihsel üstünlüğünü sağlayan sürecin çıkış noktası buydu. Bu kritik eşiği aştıktan sonra Avrupa'nın nasıl başdöndürücü bir hızla geliştiğini çok iyi bilen Atatürk, Türk toplumunu o eşikten atlatmaya kararlıydı. İşte “Türk inkılâbı” denilen tarihsel olgunun özü budur. Bugün bile İslam halkları arasında cemaat düzeyinden cemiyet düzeyine geçebilmiş olanların sayısı yok denecek kadar azdır. O yüzden de İslam ülkelerinde hâlâ dinsel/aşiretsel bağlar ulusal kimliğin üzerinde, onu etkisiz kılan bir ağırlığa sahiptirler. Türk toplumunun o kritik eşiği tam anlamıyla aştığını söyleyemeyiz; ama diğer İslam ülkeleriyle karşılaştırıldığında Türkiye'nin çok büyük bir mesafe kaydetmiş olduğuna kuşku yoktur.

Öncelikle yapılması gereken şey, eski düzenin kalıntısı olan engelleri ortadan kaldırmaktır. Aklın ve çağın gereklerine uymayan Saltanat, Hilafet, Şer'îye Vekâleti gibi kurumlar kaldırılarak eğitimin ve tüm siyasal sistemin laikleştirilmesi sağlanmalıydı. “*Şimdiye kadar milletin dimağını paslandıran, uyuşturan ve bu temennide bulunanlar olmuştur. Herhâlde zihinlerde mevcut bütün hurafeler tamamen atılacaktır. Onlar çıkarılmadıkça dimağa hakikat nurlarını aşılama imkânsızdır.*” (**İkdam**, 1 Eylül 1925) Geçmişin çürümüş kurumlarının tasfiyesi, yaşamsal öneme sahipti;

“Çünkü yüzlerce yıldan beri yarı sömürge şartları altında ezilip bunalışımızın illeti sadece Düvel-i Muazzama'nın Ehlisalip siyaseti değil, bu çürümüş müesseselerin bizi içimizden kemiren kurtlarıydı. Sömürgeci milletler, boşuna mı her gittikleri yerde bu karanlığı devam ettirmek için ellerinden geleni yaparlar? Bu siyasete, yerli halkın dinî hislerine hürmet veya geleneklerine

riayet adını takarlar. Hatta çok defa aydın kafalı akalliyetin aleyhine kara ekseriyetin taassup damarlarını gıcıklaırlar? (Karosmanoğlu, 1954: 30-31)

İnsanlara aydınlanmanın ışığını aşlamak, bir başka deyişle onları ulus bilincine varmış bir toplumun özgür düşünceli bireylerine dönüştürmek için dilin ulusallaşması ve tarih bilincinin güçlendirilmesi gerekliydi. Bu düşünceyle dil ve tarih alanındaki çalışmalara hız verildi. Dil ve tarih ulusallaştırıldı. Aydınlanma felsefesinin tarih anlayışı, insanlığın tarih içinde sürekli olarak ilerlediğini kabul eder. Atatürk'ün “*dinamik ideal*” söyleminin temelinde de bu anlayış yatar. (Söylev ve Demeçler-I, 1945: 386) Tarih, geçmişten geleceğe ilerleyen bir süreçtir. Dolayısıyla tarih bilinci, geleceğe ilerlemede toplum için bir itici güç, bir ateşleyicidir. Ulusal dilini konuşan, ulusal tarih bilincine sahip bireylerin aynı zamanda özgür, bilimsel ve laik düşünce ile donanmış olmaları gerekiyordu. Atatürk, 25 Ağustos 1925 günü öğretmenlere hitaben yaptığı bir konuşmada, “*hiçbir zaman hatırınızdan çıkmasın ki*” diyordu, “*Cumhuriyet sizden fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür nesiller ister.*” (Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler, 1946: 20) Bu ise ancak bilime dayanan, laik bir eğitim/kültür politikası ile olanaklıydı. Çünkü “*dünyada her şey için, maddiyat için, maneviyat için, hayat için, muvaffakiyet için en hakiki mürşit ilimdir, fendir. İlim ve fennin dışında mürşit aramak gaflettir, cehalettir, delâlettir.*” (Millî Eğitimle İlgili Söylev ve Demeçler, 1946: 21)

Geçmişin çürümüş kurumlarının tasfiyesi ve insanların beyinlerine aydınlanma ışığının aşılması devrimin ön koşuluydu. Fakat bunun yanında yapılması gereken bir şey daha vardı. Emperyalizmin hegemonyası döneminde yabancı sermayenin ajanı olarak ülkede faaliyet gösteren iş birlikçi unsurların ve yerli feodal güçlerin de ortadan kaldırılması gerekiyordu. (Nutuk, 2003: 10) Bunun için ekonominin devlet denetimine alınması zorunluydu. Çünkü eğer bu yapılmazsa, emperyalizm er-geç kendisine yeni iş birlikçi ajanlar bulur ve bunları kullanarak sömürsünü önceden olduğu gibi sürdürebilirdi. Böylece ekonomik bağımsızlığını kaybeden Türkiye, süreç içinde, uğrunda ölüm-kalım savaşı verdiği her şeyi yitirebilirdi. Uluslararası sermayeye eklemlenerek kompradorlaşan yerli büyük sermaye sınıfının, eğer denetim altında tutulmazsa, bir zamanlar Galata bankerlerinin yaptığı işi üstleneceğini ve emperyalizmin ajanı hâline gelebileceğini, Atatürk daha o zamandan öngörüyordu.

3. Atatürk ve Evrensel Barış Ülküsü

Atatürkçülük öğretisinde evrensel barış ülküsü, üç aşamada gerçekleşmesi öngörülen bir hedeftir. Atatürk'ün Türkiye’de kurmayı amaçladığı tam bağımsızlığa ve ulusal egemenliğe dayalı laik düzen, aynı zamanda onun evrensel barış ülküsünün *ilk aşamasını* oluşturmaktadır. Türk ulusu, öncelikle kendi ulusal bağımsızlığını ve egemenliğini yaşamı pahasına savaşıarak elde etmeli ve onu tüm gücü ve kararlılığıyla korumalıydı. Diğer ülkelerle barışa dayalı âdil bir ilişki kurulup sürdürülmesi, ancak bu koşulla olanaklıydı. Ulusal bağımsızlığına ve egemenliğine sahip olamayan bir devlet, diğerleriyle âdil ve eşit bir ilişki kuramazdı. Gerçekten de hiyerarşik yapının mevcut olduğu bir

ortamda kurulacak barış *pozitif barış* olmayacaktır; o, *Pax Romana* türünde düzmece/göstermelik bir barış olacaktır.

Demek ki, Atatürk'ün barışçılığı, her ne pahasına olursa olsun savaştan kaçınmak anlamına gelmiyordu. “*Harb zarurî ve hayatî olmalıdır; hayat-ı millet tehlikeye mâruz kalmayınca harb bir cinayettir.*” (**Hâkimiyet-i Milliye**, 21 Mart 1923) diyordu. Fakat ulusun yaşamı tehdit altındaysa, savaş doğal bir hak ve yaşamsal bir ödevdi.

“Hiçbir vakit fuzulî yere kan dökmek istemedik ve istemeyiz... Biz yalnız hukuk-u sarihamızı emniyetle istihsal etmekten ibaret olan esasları takip ederiz.” (**İkdam**, 22 Eylül 1922)

“Biz, hakkımızı mahfuz bulundurmak, istiklâlimizi emin bulundurabilmek için heyet-i umumiyemizce, heyet-i milliyemizce bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı mücahedeyi caiz gören bir mesleği takip eden insanlarız.” (**Söylev ve Demeçler-I**, 1945: 191)

Bu noktada Atatürk, Gandhi'den ayrılmaktadır. Atatürk, kesinlikle bir *pasifist* değildi: (**Genelkurmay Başkanlığı**, 1984: 63)

“İnsaf ve merhametle, yalvarmakla millet işleri, devlet işleri görülmez. Millet ve devlet şeref ve istiklâli temin edilemez. İnsaf ve merhamet dilenmek gibi bir prensip yoktur. Türk milleti, Türkiye'nin müstakbel çocukları bunu bir an hatırdan çıkarmamalıdır.” (**Nutuk**, 1927: 221)

Atatürk, siyasal gerçekçilik akımının önde gelen bir temsilcisi olarak gerektiğinde güç kullanımını doğal, hatta zorunlu saymaktaydı. Barışın korunması için güçlü olmak gerektiği inancındaydı:

“Hiçbir millet ve memlekete karşı tecavüz fikri beslemeyiz. Fakat varlığımızı ve istiklâlimizi korumak için, (milletimizin) emniyet içinde çalışarak müreffeh ve mes'ut olmasını temin için her vakit memleket ve milletimizi müdafaaya gücü yeten bir orduya sahip olmak da emelimizdir.” (**Vakit**, 10 Aralık 1922)

Atatürkçü düşünce sistemine göre, evrensel barış ülküsünün gerçekleşmesine katkı yapabilmesi için Türk ulusunun tam bağımsızlığına ve egemenliğine sahip olması yaşamsal bir zorunluluktur. Ancak bu yeterli değildir. Ülkede iç barışın sağlanmış olması da gereklidir. İç barıştan yoksun bir devletin uluslararası barışa katkı sağlaması beklenemez. “*Yurtta Sulh*” ve “*Cihanda sulh*” birbiriyle bağlantılıdır ve her ikisi karşılıklı etkileşim içindedir. Bu bağlamda Türk ulusu –ki Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türkiye halkına denir.– (**Medeni Bilgiler**, 1969: 351) iç karışıklık ve kargaşalardan uzak olarak ulusal/toplumsal dayanışma içinde yaşamalıdır. Ulusal birlik, bütünlük ve dayanışma esastır. Sınıfların varlığı yadsınmaz; ama bunlar arasında bir çatışma ortamının doğmasına da izin verilmez. İktisadi sınıfların birbirini tamamlayıcı bir iş birliği içinde hareket etmeleri öngörülür. Aynı şekilde, ırksal, etnik, dinsel, mezhepsel farklılıkların ulus bilincini zedeleyecek şekilde ön plana çıkmasına da izin

verilmez. Türkiye Cumhuriyeti yurttaşları, tarihte, kaderde, sevinçte ve kederde ortak olan insanlardır. Tüm yurttaşlar, yasalar önünde ayrımsız bir eşitliğe sahiptir. Ulusal dayanışmanın sağlanması için toplumsal adalet gözetilmeli, Türk ulusu, *sınıfsız, ayrıcalıksız, kaynaşmış bir kitle* olarak örgütlenmelidir. Devletçilik, Halkçılık ve Milliyetçilik, toplumsal adaletin yaşama geçirilmesi ve sürdürülmesi için birer araçtır. (Vardar, 2007: Feyzioğlu, 1986: 144-146)

Atatürkçü düşünce sistemine göre evrensel barış ülküsüne ulaşmanın *ikinci aşaması*, emperyalizmin boyunduruğundaki tüm halkların, özgürlük ve bağımsızlıklarına kavuşmaları, ulusal egemenliklerini elde etmeleridir. Onlar da, tıpkı Türk ulusu gibi tam bağımsız birer aktör olarak uluslararası sistemin içindeki yerlerini almalıydılar. Dolayısıyla Türk ulusu, kendi bağımsızlığını ve egemenliğini elde etmekle yetinmez, tüm mazlum ulusların bağımsızlığını ve egemenliğini destekler. Çünkü yukarıda belirtildiği gibi devletlerarasında barışa dayalı âdil ve eşit bir ilişkinin kurulup sürdürülmesi bunu gerektirir.

“Türkiye’nin bugünkü mücadelesi yalnız kendi nam ve hesabına olsaydı, belki daha kısa, daha az kanlı olur ve daha çabuk bitebilirdi. Türkiye azîm ve mühim bir gayret sarfediyor. Çünkü müdafaa ettiği bütün mazlum milletlerin, bütün şarkın dâvasıdır... “ (**Hâkimiyet-i Milliye**, 9 Temmuz 1922)

“Bugün esaret elemeleri altında inleyen birçok dindaşlarımız vardır. Bunlar için de; kendi muhitlerinde istiklâllerini kesbetmeleri ve kemâli istiklâl ile memleketlerinin refah ve itilâsına sarf-ı gayret eylemeleri en büyük temennilerimizdendir.” (**Hâkimiyet-i Milliye**, 24 Ocak 1923)

“Şarktan şimdi doğacak olan güneşe bakınız. Bu günün ağardığını nasıl görüyorsam, uzaktan bütün şark milletlerinin de uyanışlarını öyle görüyorum. İstiklâl ve hürriyetine kavuşacak olan çok kardeş millet vardır. Onların yeniden doğuşu şüphesiz ki terakkiye ve refaha müteveccih olacaktır. Bu milletler, bütün güçlüklerle ve mânilere rağmen muzaffer olacaklar ve kendilerini bekleyen istiklâlâ ulaşacaklardır.” (**Dünya**, 20 Aralık 1954)

Burada, Atatürk ulusalcılığının kendine özgü niteliğiyle karşılaşyoruz. Bu, kesinlikle bencil, sövenist, ırkçı, saldırgan bir ulusalcılık değildir.

“Vakıa bize milliyetperver derler. Fakat biz öyle milliyetperveranız ki, bizimle teşrik-i mesai eden bütün milletlere hürmet ve riayet ederiz. Onların bütün milliyetlerinin icabatını tanırız. Bizim milliyetperverliğimiz her hâlde hodbinane ve mağrurane bir milliyetperverlik değildir.” (**Söylev ve Demeçler I**, 1945: 98)

Evrensel barış ülküsüne ulaşmanın *üçüncü ve son aşaması*, her biri kendi bağımsızlığını ve egemenliğini kazanmış ve evrensel kültür/uygarlıkla-tabii kendi ulusal sentezlerini yaratarak- bütünleşmiş olan ulusların, yeryüzü ölçeğinde *pozitif barış* ülküsünü gerçekleştirmeleridir. Tüm uluslar birbirlerinin haklarına saygılı bir biçimde, uluslar ailesinin eşit haklara sahip, onurlu birer üyesi olarak yaşayacaklardır. İnsanlık ve uygarlık yolunda iş birliği içinde birlikte yürüyeceklerdir.

“İnsanlığa müteveccih fikir hareketi er-geç muvaffak olacaktır. Bütün mazlum milletler zalimleri birgün mahv ve nâbut edecektir. O zaman dünya yüzünden zalim ve mazlum kelimeleri kalkacak, insanlık kendisine yakışan bir hâlet-i içtimaiyeye mazhar olacaktır.” (**Hâkimiyet-i Milliye**, 4 Ocak 1922)

“Müstemlekecilik ve emperyalizm yer yüzünden yok olacak ve yerlerine, milletler arasında hiçbir renk, din ve ırk farkı gözetmeyen yeni bir ahenk ve iş birliği çağı hâkim olacaktır.” (**Dünya**, 20 Aralık 1954)

Atatürk, insanlığı bir beden, ulusları ise bu bedenin organları gibi görmekte, evrensel barışı da bu organlar arasındaki birbirini bütünleyen uyumlu iş birliği olarak algılamaktadır:

“İnsan mensup olduğu milletin varlığını ve saadetini düşündüğü kadar, bütün cihan milletlerinin huzur ve refahını düşünmeli ve kendi milletinin saadetine ne kadar kıymet veriyorsa bütün dünya milletlerinin saadetine hâdim olmağa elinden geldiği kadar çalışmalıdır... Dünya milletlerinin saadetine çalışmak, diğer bir yoldan kendi huzur ve saadetini temine çalışmak demektir. Dünyada ve dünya milletleri arasında sükûn, vuzuh ve iyi geçim olmazsa, bir millet kendi kendisi için ne yaparsa yapsın huzurdan mahrumdur... En uzakta zannettiğimiz bir hâdisenin bize birgün temas etmeyeceğini bilemeyiz... Beşeriyetin hepsini bir vücut ve bir milleti bunun bir uzvu addetmek icabeder. Bir vücudün parmağının ucundaki acıdan diğer bütün âza müteessir olur... ‘Dünyanın filan yerinde bir rahatsızlık varsa bana ne?’ dememeliyiz. Böyle bir rahatsızlık varsa tıpkı kendi aramızda olmuş gibi onunla alakadar olmalıyız... Bu düşünüş, insanları, milletleri ve hükûmetleri hodbinlikten kurtarır. Hodbinlik, şahsî olsun, millî olsun daima fena telâkki edilmelidir.” (**Ulus**, 20 Mart 1937)

Bunun için, “*dünya vatandaşları, haset, açgözlülük ve kinden uzaklaşacak şekilde terbiye edilmelidir.*” (**Cumhuriyet**, 21 Haziran 1935)

4. Küreselleşme ve Barış

İtilaf Devletleri’nin I. Dünya Savaşı’ndaki propagandası, bunun “*tüm savaşları bitirecek bir savaş*” olduğu şeklindeydi. Ama David Fromkin’in ünlü kitabının başlığında belirttiği gibi bu savaşın sonunda imzalanan barış “*tüm barışları bitiren bir barış*” oldu. (Fromkin, 1991) 20 yıl sonra ilkinden çok daha kanlı ve yıkıcı ikinci bir dünya savaşı yaşandı.

İkinci Dünya Savaşı, “insan”ı dışlayarak, düşünsel ve siyasal sisteminin merkezine “devlet”i yerleştiren bir anlayışa karşı verildi. Faşist ideolojiler, insanı, devlete hizmet etmekle yükümlü bir araç olarak görürlerdi. Bu hastalıklı düşüncenin temsilcileri 1945 yılında yenilgiye uğratıldılar. Kurmaya çalıştıkları düzen yıkıldı. Faşizme karşı verilen savaşın galibi sosyalist-liberal ittifakıydı. Galiplere göre, savaşın nedeni faşizm ve onun temsil ettiği dünya görüşüydü. Ama faşizmin tasfiyesi savaşların sonunu getirmedi. Tersine, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra savaş olgusu, dünyanın birçok yerinde gündelik yaşamın bir parçası hâline geldi. Faşizmi yenilgiye uğrattıktan sonra ideolojik ve siyasal

çatışma içine giren sosyalist Doğu Blok'u ile liberal Batı Blok'u bu durumdan birbirlerini sorumlu tuttular.

Doğu Bloku'ndaki sosyalizm uygulaması, Karl Marx'ın kuramının tersine, "insan" merkezli bir düşünce ve yaşam tarzını yansıtmıyordu. "Sosyalist" devletler, bireyi bütünüyle dışlayan, görünüşte toplumu temel alan, gerçekte ise çok dar oligarşik kadrolar tarafından yönetilen rejimlerdi. 1990'ların başında sosyalist blok çöktü. Kendilerini "sosyalist" diye adlandıran rejimler birbiri ardına yıkıldı.

Böylece liberalizm yalnız kaldı. Artık savaşlar bitmeliydi. Çünkü liberal dünya görüşüne göre savaşın nedeni olan totaliter rejimler yıkılmıştı. *Demokratik barış kuramı* ya da *liberal barış kuramı* diye bilinen ve siyasal gerçekçiliğe tepki olarak gelişen akıma göre, (liberal) demokrasiler asla ya da neredeyse hiçbir zaman savaşmazlardı. (Doyle, 1983: 205-235, 323-353: Kant'ın yukarıda özetlenen görüşünü çarpıtarak kullanan Doyle, demokratik/liberal devleti, a) Bir tür temsili demokrasiye, b) Özel mülkiyet hakkı üzerine kurulu bir pazar ekonomisine, c) Sivil ve siyasal hakların anayasal güvence altına alınmış olmasına dayanan bir devlet olarak tanımlıyor.) Oysa yaşanan gerçekler, bu varsayımı yalanlıyordu. Fransız devrimi ve endüstri devriminden bu yana çok sayıda devlet liberal-demokrasiyi benimsemiş ama aynı süreçte savaşların ve bu savaşlarda ölen insanların sayısı geometrik bir hızla artmıştı. İkinci Dünya Savaşı'nın sona erdiği 1945 yılından sonra, dünyanın savaşız olarak geçirdiği gün sayısı yalnızca 26 idi. (Jackson, 1997) Doğu Bloku'nun çökmesinden sonra savaşların artış eğiliminde bir yavaşlama olmamıştı. Üstelik bu savaşları çıkaran saldırganlar, liberal-demokratik diye bilinen ülkelerin önde gelen temsilcileri idi: ABD, İngiltere, İsrail gibi...

Günümüzde kapitalizm dünyanın tartışmasız tek sosyo-ekonomik sistemi hâline gelmiş ve *küresel kapitalizm* adını almıştır. Liberalizm ise –o da artık *neo-liberalizm* adıyla anılmaktadır– dünyanın tartışmasız tek egemen ideolojisi. Böylece kültürün/uygarlığın Batı normları ekseninde küreselleşmesi süreci yeni bir aşamaya girmiş bulunmaktadır. *Sömürgecilik* ve *emperyalizm* dönemlerini izleyen bu yeni aşama için *küreselleşme* tabiri kullanılmaktadır. Gözden kaçırılmak istenen nokta, küresel kapitalizmin ve onun ideolojisi olan neo-liberalizmin, tıpkı faşizm ve sosyalizm gibi uygulamada "insan" merkezli bir anlayışa sahip olmadığıdır. Gerçekten de liberalizm için öncelikli amaç, "insan"ın mutluluğu değil, "sistem"in korunmasıdır. "Sistem"den anlaşılması gereken şey ise (serbest) piyasadır. "İnsan" yalnızca bir araçtır.

Küreselleşme, her şeyin, ekonominin, siyasetin, toplumun, kültürün, vb piyasa kuralları doğrultusunda yapılandırılmasını öngörür. Pazar, dünya çapında "küreselleşecek" tüm dünya serbest piyasa koşullarının egemen olduğu tek bir pazara dönüştürülecek, tüm ilişkiler bu pazar üzerinden kurulup sürdürülecektir. Küresel pazar, çok uluslu şirketlerin yönetiminde ve ABD'nin güdümünde

olacaktır. Nihai hedef, “insan” dâhil her şeyin pazarda alınıp satılabilen birer nesneye dönüştürülmesidir. Oysa insan, doğanın canlı bir nesnesi değil, tarihin etkin bir öznesidir. Küresel sermayeyi denetleyen küçük bir grup, bu durumu değiştirmeye ve insanı sistemin nesnesine dönüştürmeye çalışmaktadır. (Cangızbay, 2004)

Liberalizm, görünüşte bireyi ön plana çıkaran bir ideolojidir. Ancak liberal bireycilik anlayışı, toplumu dışlayan aşkın bir birey yaratma düşüncesine dayanmaktadır.

Amaç, toplumu parçalayarak atomize/konformize/örgütsüz/hedefsiz bir kalabalığa dönüştürmektir. Böylece, bu insan kalabalığının bir koyun sürüsü gibi güdülmesi olanaklı olacaktır. Sürünün çobanı büyük sermaye sınıfı, bu sınıfın iktidarının sürekli kılınmasını sağlayan ve bu yönüyle gerçekte bir tür örtülü oligarşi niteliğini taşıyan araç ise *liberal demokrasidir*.

Bu anlayışta insan hakları *birey haklarına* indirgenmektedir. İnsan hakları sistematığının *gelişme hakları, dayanışma hakları* gibi boyutları bütünüyle dışlanmaktadır. *Ekonomik ve sosyal haklar* ise, küreselleşmenin önündeki en büyük engel olduğu düşünülen ulus-devletlerin ortadan kaldırılması için bir araç olarak görülmekte ve ondan bu yönüyle yararlanılmaktadır. Ulus-devletlerin zayıflatılması ve süreç içinde tasfiyesi, çok uluslu şirketlerin küresel hegemonyasının önkoşuludur.

Küreselleşme, etik değerleri de büyük bir tahribata uğratmıştır. Düşünce sisteminin merkezinde “insan” yerine “pazar”ın olduğu, dolayısıyla para tarafından şekillendirilen bir düzende *ahlâk* yalnızca can sıkıcı bir ayrıntıdır. Eğer ahlâklı olmayı *insani değerleri görmek ve onlara uygun davranmak* olarak tanımlarsak, bu, her şeyden önce bencil olmamayı gerektirir. Oysa egemen ideolojinin makbul saydığı, ulusal, toplumsal, insancıl değer ve öncelikleri bir kenara bırakıp, kendi bencil çıkarları doğrultusunda hareket eden bir insan tipidir. “Benim memurum işini bilir.” felsefesinden yansıyan bu anlayış, elbette insanı ahlâklı davranmaya yönlendiren bir anlayış değildir.

Atatürk tarafından Türk toplumuna kazandırılmaya çalışılan Aydınlanma felsefesi değerlerinin, O’nun ölümünden kısa bir süre sonra terk edilmeye başlandığı görülmektedir. Yüzlerce yıl boyunca önemli bir istismar alanı hâline gelmiş olan dinsel dogmaların yeniden topluma egemen kılınması, Türk ulusal kimliğinin yerine yeniden İslam-ümme kimliğinin konması ve yurttaş kimliğine sahip özgür bireylerden oluşan bilinçli toplumun yerini cemaatlere, aşiretlere bölünmüş dağınık/bilinçsiz kalabalıkların alması için yoğun bir çaba başlatılmıştır. Emperyalizmin/küreselleşmenin genel amaçlarıyla da örtüşen bu girişimlerin özellikle çok partili demokratik yaşama geçildikten sonra hız kazandığını ve Batı tarafından da desteklendiğini görüyoruz. Son yıllarda Avrupa Birliği’nin, Türkiye’ye açıkça Atatürkçü öğretiyi terk etmesi yönünde telkinlerde bulunması dikkat çekicidir. Bütünüyle Aydınlanma felsefesinin bir ürünü olan ve o değerler sayesinde yeryüzünü egemenliği altına alan Batı’nın,

kendisi dışındaki toplumların o değerlere sahip olmasını engellemek istemesi ilk bakışta şaşırtıcı gelebilir. Fakat yukarıda Karaosmanoğlu'ndan alıntılanan makalede de belirtildiği gibi Batı, Aydınlanma felsefesi değerlerinin gelişme/ilerleme/çağdaşlaşma demek olduğunu bildiği içindir ki, kendisi dışındakilerin bu değerlere sahip olmalarını elinden geldiğince engellemeye çalışmakta ve diğer ülkelerde, ilerici, gelişmeci, ulusal güçlere karşı gerici ve iş birlikçi unsurları desteklemektedir. Çünkü herkes Aydınlanma felsefesinin değerlerini benimserse, ortada sömürecek kimse kalmaz. Batı'nın, Türkiye'de ılımlı İslam devleti kurulması projesini desteklemesi bu bağlamda dikkate alınmalıdır.

Öte yandan, Batı'da da, özellikle emperyalizm aşamasından küreselleşme aşamasına geçilmesinden sonra, Aydınlanma felsefesi değerleri giderek daha fazla eleştirilmektedir. Çünkü "insan" merkezli bir düşünce sistemi olan Aydınlanma felsefesi, serbest piyasa kavramını her şeyin, o arada "insan"ın önüne geçirmeyi amaçlayan küreselleşmenin hedeflerine aykırı düşmekte, dahası küreselleşmenin karşısında önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Atatürk'ün ölümünden sonra giderek artan bir hızla erozyona uğrayan Aydınlanma değerleri, 24 Ocak ve onu tamamlayan 12 Eylül süreci sonunda Türkiye'nin tam anlamıyla küresel kapitalizmin yörüngesine girmesi ile birlikte büyük ölçüde terk edilmiştir. (Cangızbay, 2004) Oysa gerek Türkiye'de, gerekse dünyada Aydınlanma felsefesi değerlerinden, o arada Atatürkçü öğretiden uzaklaşılması, evrensel insanlık ve barış ülküsünden de uzaklaşılması anlamına gelmektedir. Evrensel insanlık ve barış ülküsüne ulaşmak, ancak "insan"ı temel alan düşünce ve değerlerin toplumsal, siyasal, kültürel sisteme ve eğitim yoluyla tek tek bireylere egemen kılınmasıyla olanaklıdır. 21. yüzyılın başında geldiğimiz nokta, bu açıdan hiç de umut verici değildir. Önümüzdeki yıllarda ciddi bazı sıkıntılar yaşanması olasılığı çok yüksektir.

SONUÇ

Mustafa Kemal Atatürk de küreselleşmeden yanadır. Fakat onun istediği, tüm insanlığın "Aydınlanma" değerlerinin ekseninde şekillenecek olan evrensel kültür/uygarlık temelinde bütünleşmesidir. Başka bir deyişle o, "piyasa" merkezli değil, "insan" merkezli bir küreselleşmeyi savunmaktadır. Sermayeyi denetleyen ve bu yolla sistemi manipüle eden küçük bir elit tabakanın ve onlarla çıkar birliği yapan sınırlı sayıdaki iş birlikçi grubun değil, tüm insanların iyiliğini, mutluluğunu, gönencini sağlayacak bir düzenin özlemini duymaktadır. Ona göre, tüm yeryüzü; özgürlüğün, eşitliğin, adaletin, kardeşliğin egemen olduğu bir barış, iş birliği ve hoşgörü diyarı olmalıdır.

Atatürkçü öğretisi içinde özgür bireyin çok önemli bir yer tuttuğunu gördük. Çünkü evrensel barış ve insanlık ülküsüne ulaşılmasını olanaklı kılacak temel güç ve dinamizm kaynağı özgür ve bağımsız bireydir. Ancak Atatürkçülüğün özgür birey tanımı, liberalizmin toplumu dışlayan aşkın birey anlayışından çok farklıdır. Atatürkçü düşünce sistemi, bireyi ve toplumu birbirinin tamamlayıcısı

olarak görür. Çünkü biri olmadan diğeri olamazdı. Bireyciliğin yükselmesi, tarihsel gelişmenin doğal bir sonucudur ve yadsınamaz. Fakat bu, toplum aleyhine gerçekleşen bir yükseliş değildir, onunla birlikte düşünülmesi gereken bir olgudur. Yani toplum ve birey, birlikte el-ele gelişirler. Bireyi dışlayarak, toplumu ya da devleti temel amaç olarak görmek ne denli sapkın bir yaklaşımsa, bireyi, toplumun dışında soyut bir varlık olarak gören ve aşkın bir birey kültü yaratmaya çalışan anlayış da o denli sapkındır. Bireyi toplumdan soyutlamak, aslında son çözümlemede onu etkisizleştirmeyi amaçlar. Oysa Atatürkçü düşüncenin yaratmaya çalıştığı özgür birey, aynı zamanda içinde yaşadığı toplumla bütünleşmiş olan ve onu güçlendirdiği kadar, ondan güç alan etkin bir varlıktır.

Özgür ve etkin bireyin yetişebileceği ortam; demokrasinin, laikliğin, akılcılığın, özgür ve bilimsel düşüncenin egemen olduğu bir toplumsal/siyasal yapıdır. *Düşünmek, kuşku duymak, sorgulamak, tartışmak, eleştirmek, hesap sormak* özgür ve etkin birey olmanın gerekleridir. Bunlar birer haktır, ayrıcalık değil... Bu niteliklere sahip bireyin, sermaye sınıfınca manipüle edilen ve uygulamada o sınıfın oligarşik yönetimine dönüşen liberal demokrasilerde de, bireyi büyük ölçüde dışlayan sosyalist halk demokrasilerinde de gelişmesi olanaklı değildir. Şu veya bu sınıfın denetiminde olmayan, toplumu *sınıfsız, ayrıcalıksız, kaynaşmış bir kitle* olarak gören ve *halkçılık ilkesinde* ifadesini bulan *Kemalist demokrasi*, bireyin, belirtilen niteliklerle donanmış olarak yetişebileceği en uygun ortamdır. Bu anlamda *Kemalist demokrasi, gerçek demokrasidir*.

Türk ulusu, Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde emperyalizme karşı tarihin ilk başarılı ulusal kurtuluş savaşımını vermiş ve elde ettiği görkemli zaferi köklü devrimlerle tamamlamıştır. Türk devrimi, tarihteki benzerlerinden farklı ve üstün bir niteliğe sahiptir. Fransız devrimi ve Bolşevik devrimi özünde birer sınıf devrimidirler. Türk devrimi ise, ilk bakışta bir ulusal devrim gibi görünse de, aslında evrensel bir karaktere sahiptir. O bir insanlık devrimidir. Bu olgu, Türk ulusunu, dünya ulusları arasında onurlu ve ayrıcalıklı bir konuma getirmektedir. Ancak ne var ki, Türk ulusunun, Atatürk'ün ölümünden sonra bu çok önemli tarihsel misyonu sürdürebildiğini söylersek gerçeği dile getirmiş olmayız. Yapılması gereken şey, Atatürkçülüğü, *insanı ve insancılığı* temel alan bir öğreti olarak tüm mazlum ulusların ideolojisi hâline getirmek, *Kemalist Kültür*'ü dünya ölçeğinde sistemleştirmektir. Bunu başaramadık. (Tör, 1962: 104-106)

Eğer evrensel barış ve insanlık ülküsü sıradan bir insan tarafından dillendirilmiş olsaydı, onun bir "hayalci" olduğunu söyleyebilirdik. Ancak biliyoruz ki, Atatürk son derecede akılcı ve gerçekçi bir insandı. Hiç kuşkusuz, 19 Mayıs 1919 gününden yakın geleceğe bakan bir insan, onun Samsun'da başlattığı hareketin, yurdun düşman işgalinden kurtarılması, Cumhuriyet'in ilân edilmesi, topluma çağ atlatacak köklü devrimlerin yapılması gibi göz kamaştırıcı aşamalara ulaşacağını asla tahmin edemezdi. Bunların hepsi o gün

için birer hayal olarak bile çok iddialıydı. Fakat Atatürk'ün kişiliğinde gördük ki, kararlılık, metanet, inanç ve akılcılık olanaksız görünen şeyleri pekâlâ olanaklı kılabilmiştir. Bütün bu olanaksızları başarıya dönüştüren bir insanın daha fazlasını, hatta en fazlasını istemesi şaşırtıcı mıdır?

“Asırlardan beri zavallı beşeriyeti mes’ut etmek için tutulan yolların, kullanılan vasıtaların verdikleri neticelerin ne derece emniyetbahş oldukları tetkike şayan değil midir? Artık insanlık mefhumu, vicdanlarımızı tasfiyeye ve hislerimizi ulvîleştirmeye yardım edecek kadar yükselmiştir...İnsanları mesut edeceğim diye onları birbirine boğazlatmak gayri-insani ve son derece teessüfe şayan bir sistemdir. İnsanları mesut edecek yegâne vasıta, onları birbirlerine yaklaştırarak, onlara birbirlerini sevdirecek karşılıklı maddi ve manevi ihtiyaçlarını temine yarayan hareket ve enerjidir. Cihan sulhü içinde beşeriyetin hakikî saadeti, ancak bu yüksek ideal yolcularının çoğalması ve muvaffak olmasıyla mümkün olacaktır.” (Söylev ve Demeçler II, 1959: 273)

Atatürk, hiç kuşku yok ki, tarihteki en büyük Türk ulusçusudur. Ancak onun, bunu da aşan bir niteliği vardır: O, kendisini yalnız Türk ulusuna değil, insanlığa, evrensel insanlık ve barış ülküsünün gerçekleşmesine adanmıştır.

“İnsanlar, âdetlerini, ahlaklarını, hislerini, temayüllerini, hatta fikirlerini besleyip yetiştirmekte içinden çıktıkları, içinde yetiştikleri topluluğun umumî temayüllerinden kurtulamazlar. Fakat bazı büyük yaradılışlılar vardır ki, onlar yalnız mensup oldukları topluluğa değil, bütün insanlığa karşı kalblerinin ve ruhlarının hassasiyetini aynı derecede tutarlar.” (Vakit, 21 Haziran 1922)

Atatürk'ün, o büyük yaradılışlı insanlardan olduğunu biliyoruz. Ancak evrensel barış ve insanlık ülküsünün gerçekleşmesi, bir insanın-o insan Atatürk bile olsa- doğal yaşam süresini aşan çok iddialı bir tasarıdır. O bize hedefi gösterdi. Yürürken yolumuzu aydınlatacak ilkeleri tanımladı. Bize düşen, gösterdiği yolda –tıpkı onun yaptığı gibi– sonuna dek yılmadan yürümek ve yürümektir. Eğer gösterilen hedefteki büyük ülkeye ulaşmak bizim yaşam süremiz içinde de gerçekleşmezse, meşaleyi bizden sonraki kuşaklara devretmektir. Gelecek kuşaklardan birisi, mutlaka yolun sonundaki büyük ödüle ulaşacak ve karşısında “*insanlık idealinin âşık ve mümtaz simâsı*”nı bulacaktır.

KAYNAKÇA

1. Atatürk'ün Yayınlanmış Söylev ve Demeçleri

Atatürk, Mustafa Kemal, **Millî Eğitim ile İlgili Söylev ve Demeçler**, İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 1946.

-----, **Nutuk**, 1927 tabı.

-----, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C. I, İstanbul, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, 1945, s. 98. (TBMM'nde yaptığı 14 Ağustos 1920 tarihli konuşmadan); s. 191. (TBMM'nde yaptığı 1 Aralık 1921 tarihli konuşmadan);

s. 386. (TBMM Beşinci Dönem Üçüncü Toplanma Yılı Açış Konuşması, 1 Kasım 1937.)

-----, **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C. II, 2. B., Ankara, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, 1959, s. 273, (Balkan Konferansı Üyeleriyle Konuşma,” 25 Teşrin-i evvel 1931.)

2.Kitaplar

Âfetinan, A., (Derleyen), **Medenî Bilgiler**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1969.

Akarsu, Bedi, **Değişen Dünya, Değişen Değerler**, İstanbul, İnkılâp Kitabevi, 2006.

Burckhardt, Jacob, **Die Cultur der Renaissance in Italien** (1860)'dan Aktaran: Edward. Hallett Carr, “Tarih Nedir? 2”. B., İstanbul, İletişim Yayınları, 1987.

Çapanoğlu, Münir Süleyman (Derleyen), **Atatürk'ün Ölmez Sözleri**, İstanbul, Çığır Kitabevi, 1939.

Fromkin, David, **A Peace to End All Peace, Creating the Modern Middle East (1914-1922)**, 2nd Pr., London/New York, Penguin Books, 1991.

Genelkurmay Başkanlığı, Atatürkçülük, 3. C., İstanbul, Millî Eğitim Basımevi, 1984.

Gökberk, Macit, **Değişen Dünya, Değişen Dil**, İstanbul, Çağdaş Yayınları, 1980.

Kumral, A. M., **Atatürk Diktatör müdür?’den aktaran. K. Atatürk Diyor ki**, 6. B., İstanbul, Varlık Yayınları, 1966.

3.Makaleler

Feyzioğlu, Turhan, “Atatürk ve Fikir Hayatı”, **Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi II, Atatürkçülük**, Ankara, Yükseköğretim Kurulu Yayınları, 1986, s. 144-146.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, “Atatürk'ün Gerçek Siması”, **Varlık**, 1 Kasım 1954'ten. **Atatürkçülük Nedir?** İstanbul, Varlık Yayınları, 1963, s. 29, 30-31.

Nutku, Özdemir, “Atatürk'ü Anlamak”, **Atatürk ve Atatürkçü Düşünce**, Ankara, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, 2003, s. 10.

Tör, Vedat Nedim, (5 Aralık 1962 günü İstanbul Robert Koleji'nde verdiği konferanstan), **Atatürkçülük Nedir?** İstanbul, Varlık Yayınları, 1963, s. 104-106.

4. WEB

Cangızbay, Kadir, “Globalleş(tir)me Çağında İnsan Olmak”, Söyleşi: H. Haluk Erdem, **Bilim ve Gelecek**, Haziran 2004’ten “Felsefe Forumu Söyleşiler”, http://www.felsefeekibi.com/forum/forum_posts.asp?TID=35190&PN=1.

Dietrich/Echavaria/Kappensteiner, “A Call for Many Peaces”, **Key Texts of Peace Studies**, Vienna, LIT Verlag, 2006, s. 282-305, http://www.aspr.ac.at/wp7_97.pdf; <http://en.wikipedia.org/wiki/Peace>.

Doyle, Michael, “Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs”, **Philosophy and Public Affairs**, Vol.: 12, No. 3-4 (Summer-Autumn 1983), s. 205-235, 323-353, http://en.wikipedia.org/wiki/Democratic_peace_theory#_note-0.

Jackson, Robert J., NATO and Peacekeeping, 30 June 1997, <http://www.nato.int/acad/fellow/95-97/jackson.pdf>.

Kant, Immanuel, “Perpetual Peace: A Philosophical Sketch”, (1795), <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/kant/kant1.htm>;

King, Jr. Martin Luther, “Letter from a Birmingham Jail”, (April 16, 1963), http://www.africa.upenn.edu/Articles_Gen/Letter_Birmingham.html; <http://en.wikipedia.org/wiki/Peace>.

Vardar, Berke, “Barışçı Atatürk 125 Yaşında,” **Ataşehir Ev ve Kültür Dergisi**, S. 13 (Mayıs-Haziran 2007), <http://www.atashirevkultur.com/detay.asp?hid=256>.

5. Gazeteler

Anadolu Ajansı, “İnebolu, 27 Ağustos 1925”. (**K. Atatürk Diyor ki**, 6. B., İstanbul, Varlık Yayınları, 1966, s. 53).

Akşam, 11 Şubat 1924. (“Revue de Monde” muharriri Maurice Perno’nun, Gazi Mustafa Kemal Paşa ile icra ettiği mühim bir mülâkat)

Cumhuriyet, 21 Haziran 1935. (Amerikalı kadın gazeteci Gladis Baker’e verdiği mülâkat)

Dünya Gazetesi, 20 Aralık 1954. (Mart 1933’te Mısır elçisine hitaben yaptığı konuşma)

Hâkimiyet-i Milliye, 4 Ocak 1922. (General Frunze’nin ziyareti vesilesiyle yaptığı konuşmadan)

Hâkimiyet-i Milliye, 9 Temmuz 1922. (İran elçisinin Ankara’ya gelişi dolayısıyla 7 Temmuz 1922 günü yaptığı konuşmadan)

Hâkimiyet-i Milliye, 24 Ocak 1923. (Arifiye’de 16 Ocak 1923 günü yaptığı konuşma)

Hâkimiyet-i Milliye, 21 Mart 1923. (Adana Türkocağı'nda yapılan konuşma)

İkdam, 22 Eylül 1922. (Mustafa Kemal Paşa'nın Yakup Kadri Bey'e verdiği mülâkat.)

İkdam, 1 Eylül 1924.

İkdam, 1 Eylül 1925.

Ulus, 20 Mart 1937. (Romanya Dışişleri Bakanı Antonescu ile konuşma, 17 Mart 1937)

Vakit, 21 Haziran 1922.

Vakit, 10 Aralık 1922.